

УДК 638.1(477.8)"18/19"(091)

DOI <https://doi.org/10.15407/nz2026.02.355>

СЛОВ'ЯНСЬКИЙ ВУЛИК ТЕОФІЛА ЦЕСЕЛЬСЬКОГО: ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ І ПОШИРЕННЯ В УКРАЇНЦІВ ЗАХІДНИХ ОБЛАСТЕЙ

Уляна МОВНА

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-9763-2455>
докторка історичних наук, старша наукова співробітниця,
провідна наукова співробітниця, Інститут
народознавства НАНУ, відділ історичної етнології,
проспект Свободи, 15, 79000, м. Львів, Україна,
e-mail: movlana@ukr.net

Ulyana MOVNA

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-9763-2455>

Doctor of Sciences of History, Senior Researcher,
Leading Researcher of the Institute of Ethnology
of the National Academy of Sciences of Ukraine,
in the Department of Historical Ethnology,
15, Svobody Avenue, 79000, Lviv, Ukraine,
e-mail: movlana@ukr.net

THEOPHIL CIESELSKY'S SLAVIC BEEHIVE: HISTORY OF CREATION AND SPREAD AMONG UKRAINIANS OF THE WESTERN REGIONS

На підставі аналізу літературних, архівних і статистичних джерел, музейних експонатів та польових етнографічних матеріалів вперше досліджуються основні віхи історії створення нової авторської моделі — слов'янського (галицького) вулика та ареалогію подальшого його поширення у селянських пасіках українців західних областей в останній третині ХІХ — на початку ХХ ст. Пролито світло на наукову поставу винахідника вуликів слов'ян Теофіла Цесельського, поява яких спричинила масовий перехід місцевого бджільництва на раціональні рейки розвитку. Зафіксовано як регіональну й локальну специфіку функціонування цих вуликів в сенсі їх типології та ареалогії на окресленій території, так і органічне включення обраного для вивчення явища в ширший територіальний контекст.

Об'єктом дослідження є слов'янський вулик авторства Теофіла Цесельського, а предметом — історія його створення та поширення в пасіках українців західних областей. У дослідженні використано історико-порівняльний (компаративний), типологічний, структурно-функціональний методи та метод польових досліджень.

Ключові слова: слов'янський вулик, Теофіл Цесельський, ареалогія, пасіка, раціональне бджільництво, регіональна специфіка, західні області України.

Based on the analysis of literary, archival and statistical sources, museum exhibits and field ethnographic materials, the main milestones in the history of the creation of a new author's model — the Slavic (Galician) beehive and the areology of its further spread in the peasant apiaries of Ukrainians of the western regions in the last third of the 19th — early 20th centuries are investigated for the first time. The most important is the scientific position of the inventor of the Slavic hives, Teofil Ciesielski, whose appearance caused a massive transition of local beekeeping to rational development tracks. In 1875, the general meeting of the Galician Beekeeping and Gardening Society in Lviv decided to adopt and distribute among beekeepers a frame hive, the inventor of which was the chairman of the society, a famous beekeeper, professor of Lviv University Teofil Ciesielski (1846—1916). The inventor's name has not been popularized to such an extent that even the few modern studies of the history of beehives do not mention T. Ciesielski as the author, describing the model of the Slavic (Galician) beehive he created.

Both the regional and local specifics of the functioning of these hives in the sense of their typology and areology in the defined territory, and the organic inclusion of the phenomenon selected for study in a broader territorial context are recorded.

The object of the study is the Slavic hive of Teofil Ciesielski, and the subject is the history of its creation and spread in the apiaries of Ukrainians of the western regions. The study used historical-comparative (comparative), typological, structural-functional methods and the method of field research.

Keywords: Slavic hive, Teofil Ciesielski, areology, apiary, rational beekeeping, regional specifics, western regions of Ukraine.

Вступ. У статті на підставі аналізу літературних, архівних і статистичних джерел, музейних експонатів та польових етнографічних матеріалів вперше досліджуються основні віхи історії створення нової авторської моделі — слов'янського (галицького) вулика та ареалогію подальшого його поширення у селянських пасіках українців західних областей в останній третині ХІХ — на початку ХХ ст. Пролито світло на наукову поставу винахідника вуликів слов'ян Теофіла Цесельського, поява яких спричинила масовий перехід місцевого бджільництва на раціональні рейки розвитку. Зафіксовано як регіональну й локальну специфіку функціонування цих вуликів в сенсі їх типології та ареалогії на окресленій території, так і органічне включення обраного для вивчення явища в ширший територіальний контекст.

Об'єктом дослідження є слов'янський вулик авторства Теофіла Цесельського, а *предметом* — історія його створення та поширення в пасіках українців західних областей. У дослідженні використано історико-порівняльний (компаративний), типологічний, структурно-функціональний методи та метод польових досліджень.

Ім'я винахідника настільки не популяризувалось, що навіть поодинокі сучасні українські дослідження історії вуликів не згадують Т. Цесельського як автора, характеризуючи модель створеного ним

Іл. 1. Теофіл Цесельський (1846—1916)

слов'янського (галицького) вулика [1, с. 105—107]. Натомість у польській історіографії спостерігається поживавлена увага до постаті забутого винахідника, зокрема нещодавно побачила світ книжка Єжи Гнеровича «Profesor Teofil Ciesielski — pszczelarz, działacz i uczonek» [2].

Основна частина. У 1875 р. загальні збори Галицького пасічницько-городничого товариства у Львові ухвалили рішення про прийняття та поширення серед пасічників рамкового вулика, винахідником якого став голова товариства, відомий бджоляр, професор Львівського університету Теофіл Цесельський (1846—1916) [3] (іл. 1).

Т. Цесельський — ініціатор створення та у 1875—1891 роках голова Галицького пасічницько-садівничого товариства, який понад 40 років власним коштом видавав друкований орган товариства — часопис «Прогресивний Бджоляр» («*Bartnik Postkrowy*», 1875—1914) й зажив слави одного з кращих редакторів та видавців світу. Об'єднане галицьке товариство городництва та пасічництва повстало у 1890 р. внаслідок об'єднання Городничо-садівничого товариства і Галицького пасічницько-садівничого товариства, що утворилось 1870 р. в Коломиї під назвою «Перше галицьке товариство пасічницько-садівничо-шовківниче» (голова — о. І. Наумович) і було перенесено до Львова у 1875 р. Тоді ж при ньому було засновано школу з метою розвою й розповсюдження знань з ділянки бджільництва та садівництва [4, с. 160; 5, с. 167]. На початках своєї діяльності товариство налічувало 28 відділів у різних містах краю. Центральна товариства перебувала за адресою вул. Личаківська, 93 [6, с. 104—105] (в маєтку Т. Цесельського). На початку ХХ ст. товариство налічувало 1368 членів, організованих у 30 відділах, утримувало садівничо-пасічницьку школу на 12 учнів у фільварку Вулька Капітанська під Львовом з шкількою фруктових дерев, городом і пасікою, організовувало пасічницько-садівничі курси для вчителів і селян [7, с. 421—422]. Ще раніше заходами товариства влаштовувались крайові бджолярсько-садівничі виставки (Львів, 1875; Броди, 1878; Ярослав, 1879; Коломия, 1881; Тернопіль, 1884; Львів, 1891) [5, с. 168].

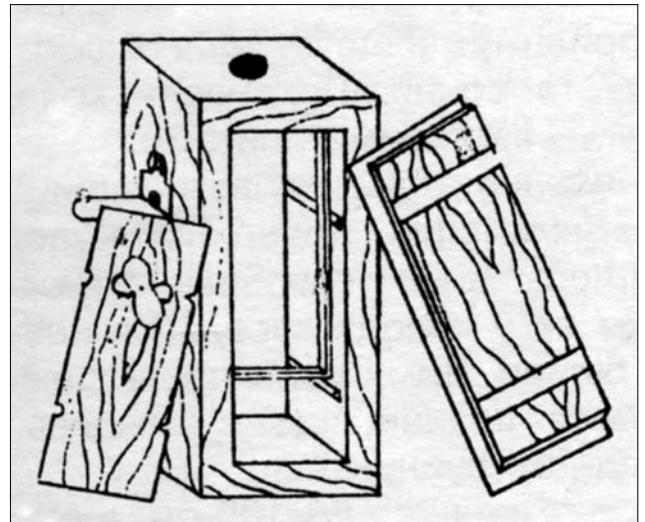
Наукові зацікавлення Т. Цесельського головним чином концентрувались довкола бджільництва, а також садівництва та ботаніки. Він вивчав біологію

бджіл, їх шкідників та хвороби й був досконалим знавцем у цій галузі, впровадив чимало інновацій щодо плекання комах, зробив кілька революційних відкриттів (утримання бджолами у вулику сталої температури, яку вперше й виміряв; інфекційне походження бджолиної хвороби гнильцю) [8, с. 29]; винайшов досконалий для тих часів рамковий вулик [89 с. 630], що став надзвичайно популярним в Галичині і ще донині зустрічається у місцевих пасіках. Сам автор винаходу був власником трьох пасік з цих вуликів, у яких працював особисто: двох великих — на Західному Поділлі та біля Львова і однієї на кілька вуликів біля власного помешкання на вул. Личаківській, 93.

Спочатку новий рамковий вулик у Галичині називали «вуликом товариства», дехто пропонував — «вуликом Цесельського», а коли винахідник категорично відмовився від слави, тоді «слов'янським» як найвідповіднішим, на думку його творця, стандартом для Східної Європи. За пізнішими спогадами найближчого співробітника професора, Івана Марцинка, який згодом побував у багатьох слов'янських країнах, на місцевих пасіках він не зустрічав слов'янського вулика й запропонував дати йому назву галицького, з чим погодився Т. Цесельський [10, с. 183—184]. За іншою версією, вулик дуже швидко розповсюдився не лише у Галичині, Буковині, Сілезії і польських землях під російською займанщиною, але й у Чехії, Моравії, глибинній росії. Внаслідок цього і поширення по цілій Слов'янщині вулик Товариства став називатись слов'янським [5, с. 171]. Ім'я винахідника настільки не популяризувалось, що навіть поодинокі сучасні дослідження історії вуликів не згадують Т. Цесельського як автора, характеризуючи модель створеного ним слов'янського (галицького) вулика [1, с. 105—107].

Це був перший у Галичині прямокутної форми рамковий вулик-стояк з довгими вузькими рамками, що слугували основою для будівництва вощени і значно полегшували працю пасічника. Структурно він складався з корпусу та двосхилого даху. Стандартна рамка — 480 x 220 мм. Глибина вулика розрахована на десять рамок [11, с. 59—60] (іл. 2). Його поява спричинила масовий перехід місцевого бджільництва на раціональні рейки розвитку.

«Слов'яни» у селянських пасіках Гуцульщини, Бойківщини та Покуття почали з'являтися з кінця

Іл. 2. Слов'янський вулик (за Т. Цесельським)

ХІХ ст. [12, арк. 3, 23; 13, арк. 3; 14, арк. 55, 63; 15, арк. 4, 35; 16, арк. 18; 17, арк. 2; 18, с. 229], але особливого поширення практично на усій території західних областей України, включно з Опіллям, Надсянням, Бойківським Підгір'ям, Волиню та Буковиною, набули на початку ХХ ст. [19, с. 56; 20, с. 25; 21, с. 281; 12, арк. 27, 31; 14, арк. 2, 9, 25, 36; 15, арк. 6, 23, 28—29, 38, 50; 22, арк. 2, 13, 17, 25, 29, 48, 60, 66, 97, 103, 119; 16, арк. 9, 16, 29; 17, арк. 30, 45, 53; 23, арк. 1; 24, арк. 9, 13, 18, 22; 25, арк. 13, 16, 19, 46, 56, 60; 26, арк. 31, 35; 26; 27; 28; 30, арк. 6, 11, 21; 31, с. 71—72; 32, с. 67; 33, с. 59]. Це був найрозповсюдженіший тип рамкового вулика у селян-пасічників. Слов'янські вулики бджолярі переважно виготовляли власноруч: з дерева (липи, тополі, осики, верби, ялини, смереки) чи соломи.

Техніка виробництва солом'яних вуликів слов'янського типу була наступною: дерев'яний каркас обплітали скрученими з соломи матами, стискали їх пресом і зшивали дротом або шпагатом. Іноді такий вулик ще обмазували зверху та всередині глиною, змішаною з половою. Стінки солом'яних вуликів мали до 7—8 см товщини; вони були дуже теплими взимку і прохолодними влітку. Їх основною вадою була недовговічність — вулики швидко псували миші. Окрім того, у вуликів-слов'ян існувала та незручність, що вхід до них вів збоку, тому, щоб подивитися до бджіл, пасічнику необхідно було виїняти усі рамки. Кількість рамок у вуликах, виготовлених пасічниками власноруч, могла коливатися від 6 до 20,

Іл. 3. Пасічник на фоні слов'янського солом'яного вулика (с. Зіболки Жовківського повіту). Фото Я. Пастернака. Збірка бібліотеки Інституту народознавства НАН України

Іл. 4. Слов'янські вулики-«чотвераки» у пасіці Миколи Шлемкевича (с. Серафинці Городенківського р-ну Івано-Франківської області). Фото з часопису «Український пасічник». 1930-ті рр.

Іл. 5. Слов'янські вулики-«восьмаки» у пасіці Семена Палійчука (с. Виноград Городенківського р-ну Івано-Франківської області). Фото з часопису «Український пасічник». 1930-ті рр.

але зазвичай складала 10—12 рамок, що було замало в разі доброго взятку. У нижній частині вулика розміщувався отвір для вильоту бджіл.

Слов'янські вулики, виготовлені з солом'яними пресованими стінками), набули поширення здебільшого у безлісних місцевостях, зокрема на теренах Надсяння (сс. Липовець, Глиниці, Любині, Старий Яр, Калитяки Яворівського р-ну Львівської області) [25, арк. 13, 16, 19, 46, 56, 60], Опілля (сс. Рогізно, Млиниська, Любша Жидачівського р-ну, с. Зіболки Жовківського р-ну (іл. 3), с. Кізлів Буського р-ну Львівської області) [16, арк. 5, 9, 11, 14; 34; 35, арк. 16], Західного Поділля (с. Стриганці Бережанського р-ну, с. Беримівці Зборівського р-ну, с. Мала Плавуча Козівського р-ну Тернопільської області) [36, с. 83; 37, арк. 1, 9], Покуття (сс. Копачинці, Вікно, Серафинці Городенківського р-ну, с. Петрів Тлумацького р-ну, сс. Перевозець, Мислів Калуського р-ну, сс. Перлівці, Бринь, Тенетники Галицького р-ну Івано-Франківської області) [22, арк. 13, 17, 48, 60, 103, 109, 112; 16, арк. 18, 25, 32, 43, 68]. Респондент Мирон Мельничайко з села Беримівці так згадує слов'янські вулики з солом'яні в батьковій пасіці: «Солом'яні були слов'яни; всередині була дошка, дощинка тоненька, тоді солома і планки, зашальована соломов. Так як хата пошивалася, так само вулики були і зверху дашки були солом'яні в тих слов'янах, так як хата були». Проте, солом'яні слов'янські вулики спорадично зустрічалися і у гірських районах, зокрема на Бойківщині (сс. Головецько, Лавочне Сколівського р-ну Львівської області, с. Спас Рожнятівського р-ну Івано-Франківської області) [17, арк. 30, 53; 24, арк. 38].

Окрім поширених одинарних («поєдинчих») слов'ян, у бджолярів зрідка побутували вулики на більшу кількість бджолосімей зі спільними стінками, що суттєво економило будівельний матеріал: на дві («двоєчки», «дубельчаки»), чотири («чвораки», «чотвераки») чи навіть шість бджолосімей (с. Тухолька Сколівського р-ну Львівської області, с. Суховерхів Кіцманського р-ну Чернівецької області, м. Снятин, сс. Городниця, Передівання, Вільхівці Городенківського р-ну, сс. Жабокруки, Братишів Тлумацького р-ну, сс. Перекоси, Зав'ї Калуського р-ну, сс. Павлівка, Стриганці Тисменицького р-ну, сс. Крилос, Медуха Галицького р-ну, сс. Рожнів, Річка Косівського р-ну

Івано-Франківської області) [13, арк. 5, 16, 17; 14, арк. 2; 22, арк. 2, 10, 21, 77, 97; 15, арк. 15; 16, арк. 47, 55, 63, 65; 38; 39, с. 51; 40, с. 66, 83] (іл. 4). У с. Головецько Сколівського р-ну Львівської області під час польових обстежень засвідчено рідкісне побутування вуликів на вісім родин бджіл-«восьмаків» [17, арк. 26]. Фото часопису «Український Пасічник» зафіксувало й донесло до нашого часу візуальну інформацію про існування пасіки з «восьмаків» у с. Виноград (тепер — Городенківського р-ну Івано-Франківської області) [40, с. 163] (іл. 5). Локально у с. Замагорів Верховинського р-ну Івано-Франківської області наприкінці ХІХ ст. на одній із пасік використовувався різновид дерев'яного слов'янського вулика зі смерекових дошок на 9 рамок під назвою «разівець»; згодом ці вулики були передані Музею народної архітектури та побуту у Львові ім. К. Шептицького й зараз зберігаються у його фондах [41].

Оригінальним явищем була пасіка на 120 слов'янських вуликів Василя Петричука [42, с. 66-67] з с. Бабин Косівського р-ну Івано-Франківської області у 1930-х роках. Його розмальовані вулики на 8 та 12 бджолосімей (по 12 і 15 рамок кожен) мали висоту 2—3 м і були виконані у вигляді моделей архітектурних споруд: гуцульської хати, багатопверхової хати, хат з причілками, церков із заломами даху [43, с. 188; 44, с. 197—198; 45, с. 117]; деякі з них збереглися донині й експонуються на території пасіки св. Миколая у с. Кобаки Косівського р-ну Івано-Франківської області (іл. 6, 7). Дерев'яні вулики-макети церкви (1644 р.) і дзвіниці ХVІІІ ст. з с. Сокирниця Хустського р-ну Закарпатської області виставлені для огляду у Музеї народної архітектури та побуту у Львові ім. К. Шептицького [46].

Важливим репрезентативним джерелом для окреслення ареалу поширення слов'янських вуликів на теренах західних областей України у 1920—1930-х років є офіційні статистичні дані. Опис Тернопільського воєводства, до складу якого окрім Західного Поділля входили терени Галицької Волині й Опілля (Бродівський, Кам'янецький, Перемишлянський, Радехівський, Золочівський повіти) 1931 р. фіксує, що у 1928—1930 роках слов'янські вулики переважали на усій його території в силу консервативності селян-пасічників щодо впровадження вуликів новіших модифікацій [47, с. 141]. Рукопис полі-

Іл. 6. Слов'янський вулик роботи Василя Петричука на 8 бджолосімей у вигляді церкви. Пасіка св. Миколая у с. Кобаки Косівського р-ну Івано-Франківської області. Фото автора. 2013 р.

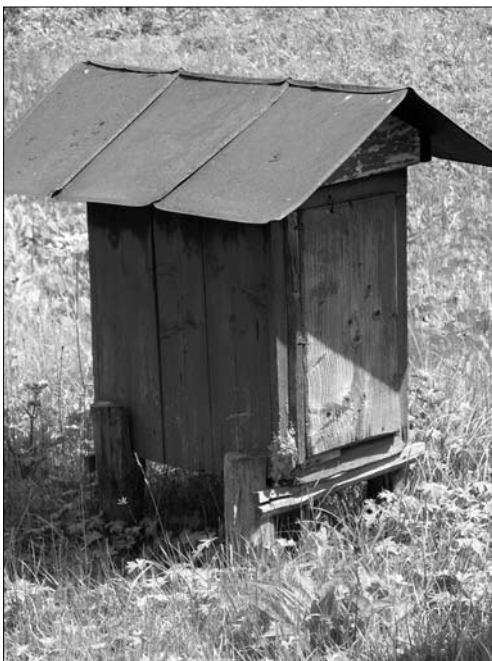

Іл. 7. Слов'янський вулик роботи В. Петричука на 8 бджолосімей у вигляді хати. Пасіка св. Миколая у с. Кобаки Косівського р-ну Івано-Франківської області. Фото автора. 2013 р.

тичної та економічної монографії Калуського повіту Станіславського воєводства, збережений у фондах Державного архіву Івано-Франківської області, інформує, що із загальної кількості вуликів (3291) у 66 населених пунктах повіту слов'яни склали більш ніж половину (1873) й концентрувалися у селах Довге Калуське, Довгий Войнилів, Павликівка, Пійло, Старий Угринів, Верхня, Войнилів, Довпотів, Завій [48, арк. 40].

Іл. 8. Слов'янський вулик в діючій бойківській пасіці. с. Вовче Турківського р-ну Львівської області. Фото автора. 2019 р.

Іл. 9. Слов'янський вулик в діючій бойківській пасіці. с. Карпатське Турківського р-ну Львівської області. Фото автора. 2019 р.

Вагомим допоміжним засобом (окрім літературних, архівних, польових та статистичних матеріалів), практично історичним фотопідґрунтям, щодо встановлення ареалогії слов'янських вуликів у різних етнографічних районах західних областей України (Покуття, Гуцульщина, Бойківське Підгір'я,

Західне Поділля, Опілля, Надсяння, Волинь, Західне Полісся) послуговував корпус фотодокументів, оприлюднений у часописі «Український Пасічник» (редактор — Михайло Боровський) наприкінці 1920-х — у 1930-х роках. Вони як цінне ареалогічне джерело дає змогу отримати доволі детальну точкову візуальну інформацію щодо поширення вуликів-слов'ян міжвоєнного двадцятиріччя (здебільшого разом із прізвищами їх власників). Так, пасіки, що склалися із слов'янських вуликів, зафотографовано у: Пилипа Карпа у Станіславові (тепер — м. Івано-Франківськ) [49, с. 269], Дмитра Захаркевича у Снятині (тепер — Івано-Франківської області) (41 вулик), Іллі Дільного в Настасові (тепер — Тернопільського р-ну Тернопільської області), Б. Смика в Жовчові (тепер — Рогатинського р-ну Івано-Франківської області), Григорія Сусуловського в Малому Любіні (тепер — Городоцького р-ну Львівської області) (50 вуликів станом на 1937 р.), Павла Коненка в Королівці (тепер — Борщівського р-ну Тернопільської області) (80 вуликів), Миколи Кучірки в Чортівці (тепер — Городенківського р-ну Івано-Франківської області), В. Колтика в Тернополі, М. Ярича в Заліссі (тепер — Борщівського р-ну Тернопільської області), С. Черномаза в Телячому (тепер — с. Мирне Підгаєцького р-ну Тернопільської області) (70 вуликів), Б. Шпикули в Копичинцях (тепер — Тернопільської області), Мафтея Мигалія в Мошкові (тепер — с. Гута Сокальського р-ну Львівської області) (40 вуликів), Михайла Чуби в Кам'янках (тепер — Скалатського р-ну Тернопільської області), Петра Грицюка в Балинцях (тепер — Снятинського р-ну Івано-Франківської області), П. Мудрика в Кам'янці Струмиловій (тепер — Кам'янці-Буській Львівської області) [50, с. 7, 9, 16, 27, 33, 51, 57, 112, 123, 147, 175, 195, 205, 219], Дмитра і Теодора Кулинів в Осівцях (тепер — Бучацького р-ну Тернопільської області) (150 вуликів), Ф. Фенка в Рожнові (тепер — Косівського р-ну Івано-Франківської області), Василя Баранецького в Стриганцях (тепер — Тисменицького р-ну Івано-Франківської області), Дмитра Цівюка в Старуні (тепер — Богородчанського р-ну Івано-Франківської області), Семена Палійчука в Винограді (тепер — Городенківського р-ну Івано-Франківської області), І. Козьменка

в Слободі Рунгурській (тепер — с. Слобода Коломийського р-ну Івано-Франківської області), Павла Бакаса в Валівську повіту Броди (тепер не існує) [51, с. 17, 66, 83, 123, 163, 166, 234]; Онуфрія Шиманського в Новосілці Костиковій (тепер — Новосілка Заліщицького р-ну Тернопільської області), Василя Яцури в Залужі (тепер — Яворівського р-ну Львівської області), О. Барага в Східниці (тепер — Дрогобицького р-ну Львівської області), Григорія Пашка в Сільці (тепер — Тисменицького р-ну Івано-Франківської області) [52, с. 17, 135, 148, 175]; Василя Малофія в Підвисокій (тепер — Снятинського р-ну Івано-Франківської області) (48 солом'яних вуликів), Василя Різуна в Вовчківцях (тепер — Снятинського р-ну Івано-Франківської області), Василя Ухналя в Ворвулинцях (тепер — Заліщицького р-ну Тернопільської області), Дмитра Курилюка в Задубрівцях (тепер — Снятинського р-ну Івано-Франківської області), М. Павловського в Снятині (тепер — Івано-Франківської області), Миколи Шлемкевича в Серафинцях (тепер — Городенківського р-ну Івано-Франківської області) [53, с. 72, 74, 111, 147, 205, 218]; Пилипа Кари в Станкові (тепер — Стрийського р-ну Львівської області) [54, с. 223]; М. Скалецького в Гуцанках (тепер — Підволочиського р-ну Тернопільської області), І. Мартиняка в Кореличах (тепер — Перемишлянського р-ну Львівської області) [55, с. 122, 157].

Проте із загальною тенденцією до еволюції вулика як основної форми виробничої культури бджільництва й запровадженням нових систем рамкових жител для бджіл, слов'яни поступово стали гальмом у подальшому розвитку раціонального пасічництва. Все ж, слов'янські вулики у багатьох випадках проіснували у пасіках до 1940—1950-х років, а іноді й 1970-х років, а одиничні екземпляри дійшли практично нашого часу (кінець ХХ — початку ХХІ ст.) (сс. Тухолька, Лавочне Сколівського р-ну, с. Головецьке, смт Добромилі Старосамбірського р-ну, сс. Либохора, Мохнате Турківського р-ну, Дрогобичина, с. Красів Миколаївського р-ну, с. Глиниці Яворівського р-ну Львівської області, сс. Пістинь, Рожнів Косівського р-ну, с. Білі Ослави Надвірнянського р-ну, сс. Серафинці, Копачинці Городенківського р-ну, сс. Бринь, Тенетники Галицького р-ну, с. Перекоси Калузького р-ну, с. Павлівка Тисме-

ницького р-ну, сс. Поляниця, Кропивник, Підліски Долинського р-ну Івано-Франківської області, с. Мала Плавуча Козівського р-ну Тернопільської області) [13, арк. 4; 15, арк. 28, 35, 38; 22, арк. 14, 54; 16, арк. 2, 42, 55, 68; 24, арк. 3, 4, 18, 26; 25, арк. 15; 23, арк. 6; 26, арк. 13, 25, 35; 17, арк. 30; 37, арк. 1; 56; 57]. Під час етнографічної експедиції 2019 р. у Турківському районі Львівської області зафіксовано два рідкісні випадки повноцінного функціонування діючих слов'янських вуликів у сучасних бойківських пасіках (сс. Карпатське та Вовче) (іл. 8, 9) [26, арк. 21, 31].

Висновки. Отож, застосований релевантний аналіз масиву літературних, архівних і статистичних джерел, музейних експонатів та польових етнографічних матеріалів щодо появи у 1875 р. нової авторської моделі рамкового вулика Т. Цесельського (слов'янського) дає змогу окреслити основні віхи історії його створення та ареалогію подальшого поширення у селянських пасіках українців західних областей в останній третині ХІХ — на початку ХХ ст. З розвитком модерного бджільництва (внаслідок появи нового соціально-економічного, природно-географічного та історико-культурного контексту) з'явилась тенденція до конструювання модифікованих жител бджіл як більш раціональних для життєдіяльності комах і роботи пасічника, темпорально першим серед яких на наших теренах став слов'янський вулик. Зафіксовано регіональну й локальну специфіку функціонування цих вуликів в сенсі їх типології та ареалогії на окресленій території та органічне включення обраного для вивчення явища в ширший територіальний контекст.

1. Боднарчук Л., Соломаха Т. *Вулики. Історія створення та різні системи*. Київ, 1998. С. 105—107.
2. Gnerowicz J. *Profesor Teofil Ciesielski — pszczelarz, działacz i uczony*. Kalisz, 2016. 218 s.
3. Мовна У. Теофіл Цесельський (1846—1916) як науковець та педагог. *Педагогічна спадщина Львівщини: імена та долі: зб. історичних нарисів Львів: Свічадо, 2025. Кн. 1. С. 27—34.*
4. *Przewodnik po Lwowie*. Lwów, 1888. 162 s.
5. Kobak J. *Pszczelnictwo na Podolu Galicyjskim. Rocznik kółka naukowego Tarnopolskiego na rok 1893*. Tarnopol, 1894. S. 160—174.
6. Hollender A.J. *Ilustrowany przewodnik po Lwowie*. Lwów, 1894. 164 s.
7. Wiczkowski J. *Lwów, jego rozwój i stan kulturalny oraz przewodnik po mieście*. Lwów, 1907. 623 s.

8. Ciesielski Teofil. *Encyklopedia pszczelarska*. Warszawa, 1989. S. 29.
9. Мовна У., Надрага М. Цесельський Теофіл. *Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка: в 2 т.* Львів, 2014. Т. 2. С. 630—631.
10. Марцінків І. Історія «славянського» вулика, котрого крім Галичини жаден славянин світа не вживає. *Український Пасічник*. Львів, 1937. Чис. 10. С. 183—184.
11. Ciesielski T. *Bartnictwo, czyli hodowla pszczół dla zysku, oparta na pauce i wielostronnem doświadczeniu*. Lwów, 1901. Т. 2: *Gospodarka w pasiece*. 360 s.
12. *Архів ІН НАНУ*. Ф. 1. Оп. 2. Спр. 413. 35 арк.
13. *Архів ІН НАНУ*. Ф. 1. Оп. 2. Спр. 424. 21 арк.
14. *Архів ІН НАНУ*. Ф. 1. Оп. 2. Спр. 434. 66 арк.
15. *Архів ІН НАНУ*. Ф. 1. Оп. 2. Спр. 435. 58 арк.
16. *Архів ІН НАНУ*. Ф. 1. Оп. 2. Спр. 448. 71 арк.
17. *Архів ІН НАНУ*. Ф. 1. Оп. 2. Спр. 455. 61 арк.
18. Мовна У. *Традиційне бджільництво українців: словник етнографічних термінів*. Львів, 2015. 360 с.
19. Falkowski J. *Północno-wschodnie pogranicze Huculszczyzny*. Lwów, 1938. 111 s.
20. Falkowski J., Pasznyi V. *Na pograniczu temkowsko-bojkowskim*. Lwów, 1935. 128 s.
21. Про пасіку і бджільництво. *Гуцульщина: лінгвістичні етюди*. Відп. ред. Я. Закревська. Київ, 1991. 305 с.
22. *Архів ІН НАНУ*. Ф. 1. Оп. 2. Спр. 436. 123 арк.
23. *Архів ІН НАНУ*. Ф. 1. Оп. 2. Спр. 561. 19 арк.
24. *Архів ІН НАНУ*. Ф. 1. Оп. 2. Спр. 468. 43 арк.
25. *Архів ІН НАНУ*. Ф. 1. Оп. 2. Спр. 559. 67 арк.
26. *Архів ІН НАНУ*. Ф. 1. Оп. 2. Спр. 831. 63 арк.
27. *Музей народної архітектури та побуту у Львові ім. К. Шептицького*. Інв. № АП 5919.
28. *Музей етнографії та художнього промислу ІН НАНУ*. Інв. № ЕП 39821.
29. Зап. У. Мовна 1 вересня 2004 р. у м. Львові від Сидоровського Ярослава Андрійовича, 1934 р. н., уродженця с. Сокіл (колись — Желдець) Кам'яно-Бузького р-ну Львівської області.
30. Дем'ян Г. Пасічництво. Фольклорні та етнографічні матеріали. 1982 р. *Відділ рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника*. Ф. 207 (Г. Дем'яна). Спр. 98. 40 арк.
31. Козубський Б. Крем'янецький повіт (на Волині). *Українське Бджільництво*. Київ, 1908. Чис. 5—6. С. 71—72.
32. Чолій В. Вісти з пасік. Галичина, повіт Калуш, с. Небилів. *Українське Пасічництво*. Львів, 1926. Чис. 6. С. 67.
33. Сов'як П. Бджільництво на Дрогобиччині. *Бойки*. Дрогобич, 1995. № 1. С. 59—61.
34. *Бібліотека Інституту народознавства (БІН)*. Інв. № 12956 (фото).
35. Матеріали з обслідування колгоспу ім. Сталіна с. Кізілів Новомилятинського району Львівської області. 1950 р. (Землеробство, садівництво, бджільництво, особисте господарство та ін.). *Архів ІН НАНУ*. Ф. 1. Оп. 16. Спр. 68. 23 арк.
36. Островський В. Вістки з пасік. Галичина, повіт Березжани, село Стриганці. *Українське Пасічництво*. Львів, 1926. Чис. 8. С. 83.
37. *Польові матеріали автора (Далі: ПІМА—2016)*. 21 арк.
38. *Музей етнографії та художнього промислу ІН НАНУ*. Інв. № ЕП 39817, ЕП 39824.
39. Мовна У. *Звичаї та обряди українських пасічників Карпат і Прикарпаття (друга пол. ХІХ — поч. ХХ ст.)*. Львів, 2006. С. 51 (фото).
40. *Український Пасічник*. Львів, 1936. С. 66, 83 (фото).
41. *Музей народної архітектури та побуту у Львові ім. К. Шептицького*. Інв. № АП 5919—5926.
42. Мовна У., Тим'як О. Старійшина пасічників Косівщини. *Гуцули і Гуцульщина*. Косів, 2016. № 1. С. 66—67.
43. Горбовий М. Як пасічникують на Гуцульщині та чого нам треба. *Український Пасічник*. Львів, 1930. Чис. 8. С. 188—189.
44. Старчук І. Пасіка в с. Бабин (Косівщина). *Життя і Знання*. Львів, 1932. Чис. 7. С. 197—198.
45. Драган М. *Українські деревляні церкви: генеза і розвій форм*. Львів, 1937. Ч. 1. 159 с.
46. *Музей народної архітектури та побуту у Львові ім. К. Шептицького*. Інв. № АП 7680, АП 7681.
47. *Województwo Tarnopolskie*. Tarnopol, 1931. 452 s.
48. Політична і економічна монографія Калуського повіту Станіславського воеводства. *Державний архів Івано-Франківської області (ДАІФО)*. Ф. 2 сз. Оп. 1 сз. Спр. 1054. 42 арк.
49. *Український Пасічник*. Львів, 1930. С. 269 (фото).
50. *Український Пасічник*. Львів, 1938. С. 7, 9, 16, 27, 33, 51, 57, 112, 123, 147, 175, 195, 205, 219 (фото).
51. *Український Пасічник*. Львів, 1936. С. 17, 66, 83, 123, 163, 166, 234 (фото).
52. *Український Пасічник*. Львів, 1939. С. 17, 135, 148, 175 (фото).
53. *Український Пасічник*. Львів, 1937. С. 72, 74, 111, 147, 205, 218 (фото).
54. *Український Пасічник*. Львів, 1935. С. 223 (фото).
55. *Український Пасічник*. Львів, 1932. С. 122, 157 (фото).
56. *Історико-етнографічний музей «Бойківщина» в Самборі*. Інв. № Б-Н 15262.
57. *Львівський історичний музей (ЛІМ)*. Інв. № Д—179.

REFERENCES

- Bodnarchuk, L. & Solomakha, T. (1998) *Hives. History of creation and different systems*. Kyiv [in Ukrainian].
- Gnerowicz, J. (2016). *Professor Teofil Ciesielski — beekeeper, activist, and scholar*. Kalisz [in Polish].
- Movna, U. (2025). Teofil Ciesielsky (1846—1916) as a scientist and teacher. *Pedagogical heritage of Lviv region: names and destinies* (Book 1). Lviv [in Ukrainian]. (1888). *Guide to Lviv*. Lviv [in Polish].

- Kobak, J. (1894). Beekeeping in the Galician Podolia. *Yearbook of the Tarnopol Scientific Circle for 1893* (Рр. 160—174) [in Polish].
- Hollender, A.J. (1894). *Illustrated guide to Lviv*. Lviv [in Polish].
- Wiczkowski, J. (1907). *Lviv, its development and cultural status and a city guide*. Lviv [in Polish].
- (1989). Ciesielski Teofil. *Beekeeping Encyclopedia* (Р. 29). Warsaw [in Polish].
- Movna, U., & Nadraga, M. (2014). Ciesielskiy Teofil. *Encyclopedia. Ivan Franko National University of Lviv*: in 2 t. (Vol. 2, pp. 630—631). Lviv [in Ukrainian].
- Marcinkiw, I. (1937). The history of the «Slavic» hive, which no Slav in the world except Galicia uses. *Ukrainian Beekeeper*, 10, 183—184 [in Ukrainian].
- Ciesielski, T. (1901). *Beekeeping, or the breeding of bees for profit, based on science and extensive experience. Management in the apiary* (Vol. 2, pp. 59—60). Lviv [in Polish].
- Archives of the Institute of Natural Sciences of the National Academy of Sciences of Ukraine*. F. 1. Op. 2. Spr. 413 [in Ukrainian].
- Archive of the Institute of Informatics of the National Academy of Sciences of Ukraine*. F. 1. Op. 2. Spr. 424 [in Ukrainian].
- Archive of the Institute of Informatics of the National Academy of Sciences of Ukraine*. F. 1. Op. 2. Spr. 434 [in Ukrainian].
- Archive of the Institute of Informatics of the National Academy of Sciences of Ukraine*. F. 1. Op. 2. Spr. 435 [in Ukrainian].
- Archive of the Institute of Informatics of the National Academy of Sciences of Ukraine*. F. 1. Op. 2. Spr. 448 [in Ukrainian].
- Archive of the Institute of Informatics of the National Academy of Sciences of Ukraine*. F. 1. Op. 2. Spr. 455 [in Ukrainian].
- Movna, U. (2015). *Traditional beekeeping of Ukrainians: a dictionary of ethnographic terms*. Lviv [in Ukrainian].
- Falkowski, J. (1938). *The northeastern border of the Hutsul region*. Lviv [in Polish].
- Falkowski, J., & Pasznyi, B. (1935). *On the Lemko-Boyko border*. Lviv [in Polish].
- Zakrevska, Ya. (Ed.). (1991). *About apiary and beekeeping. Hutsulshchyna: linguistic studies*. Kyiv [in Ukrainian].
- Archive of the Institute of Informatics of the National Academy of Sciences of Ukraine*. F. 1. Op. 2. Spr. 436 [in Ukrainian].
- Archive of the Institute of Informatics of the National Academy of Sciences of Ukraine*. F. 1. Op. 2. Spr. 561 [in Ukrainian].
- Archive of the Institute of Informatics of the National Academy of Sciences of Ukraine*. F. 1. Op. 2. Spr. 468 [in Ukrainian].
- Archive of the Institute of Informatics of the National Academy of Sciences of Ukraine*. F. 1. Op. 2. Spr. 559 [in Ukrainian].
- Archive of the Institute of Informatics of the National Academy of Sciences of Ukraine*. F. 1. Op. 2. Spr. 831 [in Ukrainian].
- Museum of Folk Architecture and Life in Lviv named after K. Sheptytsky*. Inv. № AP 5919 [in Ukrainian].
- Museum of Ethnography and Artistic Crafts of the National Academy of Sciences of Ukraine*. Inv. № EP 39821 [in Ukrainian].
- Rec. U. Movna September 1, 2004 in Lviv from Yaroslav Andriyovych Sidorovsky, born in 1934, a native of the village of Sokil (formerly Zheldets), Kamianka-Buz district, Lviv region [in Ukrainian].
- Demyan, G. (1982). Beekeeping. Folklore and Ethnographic Materials. *Manuscript Department of the V. Stefanyk Lviv National Scientific Library of Ukraine*. F. 207 (G. Demyan). Spr. 98 [in Ukrainian].
- Kozubskiy, B. (1908). Kremyanetskiy poviat (in Volyn). *Ukrainian Beekeeping*, 5—6, 71—72 [in Ukrainian].
- Choliy, V. (1926). Galicia, Kalush poviat, village Nebyliv. *Ukrainian Beekeeping*, 6, 67 [in Ukrainian].
- Sovyak, P. (1995). Beekeeping in the Drohobych region. *Boyki*, 1, 59 [in Ukrainian].
- Library of the Institute of Ethnology (BIN)*. Inv. № 12956 (photo) [in Ukrainian].
- (1950). Materials from the survey of the Stalin collective farm in the village of Kizliv, Novomylyatynsky district, Lviv region (Agriculture, gardening, beekeeping, personal economy, etc.). *Archive of the Institute of Agricultural Sciences of the National Academy of Sciences of Ukraine*. F. 1. Op. 1b. Spr. 68 [in Ukrainian].
- Ostrovskiy, V. (1926). News from the apiaries. Galicia, Berezhany county, Stryhantsi village. *Ukrainian Beekeeping*, 8, 83 [in Ukrainian].
- Field materials of the author (Hereinafter: PMA—2016)* [in Ukrainian].
- Museum of Ethnography and Handicrafts of the Institute of Fine Arts of the National Academy of Sciences of Ukraine*. Inv. № EP39817, EP39824 [in Ukrainian].
- Movna, U. (2006). *Customs and Rites of Ukrainian Beekeepers of the Carpathians and Precarpathia (second half of the 19th — beginning of the 20th century)*. Lviv (photo) [in Ukrainian].
- (1936). *Ukrainian Beekeeper* (photo) [in Ukrainian].
- Museum of Folk Architecture and Life in Lviv named after K. Sheptytsky*. Inv. № AP5919—5926 [in Ukrainian].
- Movna, U., & Tymyak, O. (2016). The Elder of the Kosiv Region Beekeepers. *Hutsuls and the Hutsul Region*, 1, 66—67 [in Ukrainian].
- Gorbovyi, M. (1930). How beekeeping is done in the Hutsul Region and what we need. *Ukrainian Beekeeper*, 8, 188 [in Ukrainian].
- Starchuk, I. (1932). Apiary in the village of Babyn (Kosiv Region). *Life and Knowledge*, 7, 197—198 [in Ukrainian].
- Dragan, M. (1937). *Ukrainian wooden churches: the genesis and development of forms* (Part 1). Lviv [in Ukrainian].

- Museum of Folk Architecture and Life in Lviv named after K. Sheptytsky*. Inv. № AP 7680, AP 7681 [in Ukrainian].
- (1931). *Ternopil Voivodeship*. Tarnopol [in Polish].
- Political and economic monograph of Kalush district of Stanislav province. *State Archives of Ivano-Frankivsk region (SAIFO)*. F. 2cz. Op. 1cz. Spr. 1054 [in Ukrainian].
- (1930). *Ukrainian Beekeeper* (photo) [in Ukrainian].
- (1938). *Ukrainian Beekeeper* (photo) [in Ukrainian].
- (1936). *Ukrainian Beekeeper* (photo) [in Ukrainian].
- (1939). *Ukrainian Beekeeper* (photo) [in Ukrainian].
- (1937). *Ukrainian Beekeeper* (photo) [in Ukrainian].
- (1935). *Ukrainian Beekeeper* (photo) [in Ukrainian].
- (1932). *Ukrainian Beekeeper* (photo) [in Ukrainian].
- Historical and Ethnographic Museum «Boykivshchyna» in Sambir*. Inv. № B—N 15262 [in Ukrainian].
- Lviv Historical Museum (LIM). Inv. № D—179 [in Ukrainian].

Received: 03.01.2026
Accepted: 21.01.2026
Published: 27.04.2026